

ที่ พม ๐๕๐๔ (วลพ.)/ ๑๔๒

คณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ
๑๐๓๔ ถนนกรุงเกษม แขวงคลองมหานาค
เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอส่งสำเนาคำวินิจฉัยคำร้องเลขที่ ๐๑/๒๕๖๕ ของนางสาวจิตมา คงวัฒนกุล

เรียน นางสาวจิตมา คงวัฒนกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ
คำร้องเลขที่ ๐๑/๒๕๖๕

ตามที่ท่านได้ร้องเรียน สภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ผู้ถูกร้องที่ ๑) เนติบัณฑิตยสภา
ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ผู้ถูกร้องที่ ๒) ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ
(คณะกรรมการ วลพ.) เรื่อง การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศโดยข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วย
มรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ จำกัดสิทธิการสวมกางเกง
ในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความหญิง นั้น

บัดนี้ คณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ได้มีคำวินิจฉัย
คำร้องดังกล่าวแล้ว จึงขอส่งสำเนาคำวินิจฉัยตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ทั้งนี้หากท่านไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัย
ของคณะกรรมการ วลพ. สามารถดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดี
ศาลปกครอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

๐๓๙๙

(นางอาภรณ์ อำไพจิตรต์)

ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการวินิจฉัย
การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ
กองส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ

โทร. ๐ ๒๖๕๔ ๖๗๕๗

โทรสาร ๐ ๒๖๕๔ ๖๗๕๗

(วสพ. ๐๕)

คำร้องเลขที่.....๐๑...../.....๒๕๖๕.....

เรื่องที่แล้วเสร็จเลขที่..๐๖.../...๒๕๖๕.....

คำวินิจฉัย

คณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๕

{	ระหว่าง	นางสาวจิตภา คงวัฒน์กุล	ผู้ร้อง
		สภาทนายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์	ผู้ถูกร้องที่ ๑
		เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์	ผู้ถูกร้องที่ ๒

เรื่อง การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศโดยข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๖๔ และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ จำกัดสิทธิการสวมกางเกงในการปฏิบัติหน้าที่ของ ทนายความหญิง

ผู้ร้องได้มีคำร้องเลขที่ ๐๓/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๕ ต่อคณะกรรมการวินิจฉัย การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (คณะกรรมการ วสพ.) สรุปความได้ว่า ผู้ร้องมีเพศกำเนิดเป็นหญิง เป็นทนายความ ได้รับใบอนุญาตว่าความเลขที่ [redacted] เป็นสมาชิกของสภาทนายความอยู่ภายใต้ การควบคุมมรรยาททนายความ ผู้ถูกร้องที่ ๑ และเป็นสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา ผู้ถูกร้องที่ ๒

ในวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นทนายความโจทก์ ศาลจังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขดำที่ [redacted] มีบุคคลเข้าร่วมรับฟังการพิจารณาคดีจำนวนมาก เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์ได้ถาม ผู้ร้องว่าสวมกางเกงมาว่าความหรือไม่ ผู้ร้องได้แต่งกายโดยใส่กางเกงขายาวสีสุภาพตามแบบนิยมสากล ซึ่งเป็น การแต่งกายที่ไม่เป็นตามข้อ ๒๐ ของข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ.๒๕๖๔ และ ข้อ ๑๗ ของข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในคดีดังกล่าวได้เรียกสอบถาม ทนายความและบันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “ทนายโจทก์เป็นผู้หญิงสวมกางเกงมาศาลจึงให้มีหนังสือ แจ้งและสอบถามสภาทนายความว่าเป็นการกระทำที่ปฏิบัติตามมรรยาทสภาทนายความหรือไม่ เพื่อจะได้มี คำสั่งในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป” เพื่อต้องการให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ ดำเนินการตรวจสอบมรรยาททนายความของผู้ร้อง

เป็นเอกฉันท์

๐๑๓๙

/โดยต่อมา...

โดยต่อมาในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นนายความโจทก์ คดีศาลจังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขดำที่ [REDACTED] ศาลยังคงดำเนินการให้ตรวจสอบผู้ร้องไปยังผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ โดยบันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “เนื่องจากในวันนัดพิจารณาเพื่อไกล่เกลี่ยให้การและสืบพยานวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ นายโจทก์ซึ่งเป็นผู้หญิงสวมกางเกงขณะปฏิบัติหน้าที่และศาลได้มีหนังสือแจ้งสภาพนายความแล้วจึงกำชับนายโจทก์ให้แต่งกายให้ถูกต้องตามข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๙ ข้อ ๒๐ (๒) และ (๔) และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๖ วรรคสอง (๒) แม้จะเป็นการดำเนินการพิจารณาทางระบบอิเล็กทรอนิกส์หากตรวจสอบพบว่านายโจทก์ซึ่งเป็นผู้หญิงสวมกางเกงขณะปฏิบัติหน้าที่อีกครั้งจะพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรต่อไป”

ต่อมาในวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นนายคดีศาลจังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขดำที่ [REDACTED] เช่นเดิม แม้จะเป็นการพิจารณาทางอิเล็กทรอนิกส์ผู้พิพากษาายังแจ้งให้ผู้ร้องลุกขึ้นเพื่อตรวจสอบการแต่งกายของผู้ร้อง และได้บันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “เนื่องจากในวันนัดพิจารณาและสืบพยานวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ นายโจทก์ซึ่งเป็นผู้หญิงแต่งกายโดยสวมกางเกงขณะสวมชุดครุยปฏิบัติหน้าที่นายความ ในวันนี้จึงให้ทนายโจทก์ลุกขึ้นเพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับการแต่งกายผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งนายโจทก์แต่งกายโดยการสวมกระโปรงจึงให้ดำเนินการพิจารณาต่อไป”

ขอให้คณะกรรมการ วลพ. มีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่ง ดังนี้

๑. ขอให้คณะกรรมการ วลพ. ทำหนังสือชี้แจงต่อสำนักงานศาลยุติธรรม สภาพนายความผู้ถูกร้องที่ ๑ และเนติบัณฑิตยสภา ผู้ถูกร้องที่ ๒ ว่าการบังคับใช้ข้อ ๒๐ ข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๙ และตามข้อ ๑๗ ของข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

๒. ขอให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ แก้ไขข้อ ๒๐ ข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๙ ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติทางเพศ โดยเสนอผู้ถูกร้องที่ ๑ กำหนดการแต่งกายของสมาชิกให้เป็นการแต่งกายสุภาพตามแบบสากลโดยไม่กำหนดเพศ ตัวอย่างเช่น โดยเสนอให้ใช้ถ้อยคำดังต่อไปนี้ “นายความแต่งกายตามแบบสากลนิยม หรือแต่งเสื้อชุดไทยแบบแขนสั้นหรือยาว กระโปรงยาวคลุมเข่าหรือกางเกงทรงสากล ไม่พับปลายขา รองเท้าหุ้มส้น ทั้งนี้เครื่องแต่งกายต้องเป็นสีสุภาพไม่ฉูดฉาด”

๓. ขอให้ผู้ถูกร้องที่ ๒ แก้ไขข้อ ๑๗ ของข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติทางเพศ ด้วยเสนอผู้ถูกร้องที่ ๒ กำหนดการแต่งกายของสมาชิกให้เป็นการแต่งกายสุภาพตามแบบสากลโดยไม่กำหนดเพศ ตัวอย่างเช่น โดยเสนอให้ใช้ถ้อยคำดังต่อไปนี้ “เมื่อสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตสมาชิกจะต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย แต่งกายตามแบบสากลนิยมหรือแต่งเสื้อชุดไทยแบบแขนสั้นหรือยาว กระโปรงยาวคลุมเข่าหรือกางเกงทรงสากลไม่พับปลายขา รองเท้าหุ้มส้น ทั้งนี้เครื่องแต่งกายต้องเป็นสีสุภาพไม่ฉูดฉาด”

สำเนาถูกต้อง

๐๑๓๓

/คำให้การ ...

คำให้การของผู้ถูกร้อง

ผู้ถูกร้องที่ ๑ ได้ทำคำให้การแก้คำร้อง โดยชี้แจงว่า ผู้ถูกร้องที่ ๑ จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการศึกษาและการประกอบอาชีพทนายความ ควบคุมมรรยาทของทนายความ ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิกสภาทนายความส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภาทนายความ และส่งเสริม ช่วยเหลือ เผยแพร่ และให้การศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมายตามมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ และมีอำนาจหน้าที่ในการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความแก่สมาชิก รวมถึงดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ และเนื่องจากมาตรา ๓๕ (๓) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน กำหนดคุณสมบัติของผู้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความประการหนึ่งว่าจะต้องเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๓๕ (๓) กำหนดคุณสมบัติให้ผู้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความต้องเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาดังนั้นพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ จึงได้บัญญัติมาตรา ๕๓ (๖) กำหนดให้ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ ต้องประกอบด้วย **“การแต่งกายของทนายความ”** ไว้ด้วย เพื่อให้การแต่งกายของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความได้สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ คณะกรรมการสภาทนายความจึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ (๓) และมาตรา ๕๓ และด้วยความเห็นของสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความตามมาตรา ๒๘ แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ ในหมวด ๕ มรรยาทในการแต่งกายข้อ ๒๐ กำหนดว่าในเวลาว่าความทนายความต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ถูกร้องที่ ๒ และผู้ถูกร้องที่ ๑ มีบทบัญญัติและข้อบังคับหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งกายของสมาชิกไว้ โดย **แยกตามเพศชายและเพศหญิง** นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขการบังคับใช้ที่เชื่อมโยงถึงกันคือสมาชิกสภาทนายความต้องเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา และต้องสวมเสื้อครุยในเวลาว่าความ ซึ่งต้องแต่งกายตามข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ และข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ การบังคับใช้หลักเกณฑ์ในการแต่งกายของสมาชิกผู้ถูกร้องที่ ๑ และเนติบัณฑิตยสภาจึงไม่อาจแยกจากกันได้ หลักเกณฑ์การแต่งกายของสมาชิกผู้ถูกร้องที่ ๑ จึงเป็นสาระสำคัญในการประกอบวิชาชีพทนายความและต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด หากฝ่าฝืนก็จะเป็นการกระทำผิดมรรยาททนายความและ **มีโทษ** ตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการแต่งกายของผู้ถูกร้องที่ ๑ มิได้ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเนื่องจากผู้ถูกร้องที่ ๑ เป็นองค์กรกำกับดูแลผู้ประกอบวิชาชีพทนายความที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งวิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพเฉพาะทางที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ในการทำหน้าที่ของทนายความเกี่ยวกับคดีความต่าง ๆ จะมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชน การใช้อำนาจในการดูแลจึงต้องเคร่งครัด เพื่อให้ทนายความอยู่ในกรอบของมรรยาทและจริยธรรมของทนายความ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา **ผู้ถูกร้องที่ ๑ มิได้ออกข้อบังคับห้ามมิให้ชายหรือหญิงเพศใดเพศหนึ่ง** ประกอบวิชาชีพทนายความและมีได้ห้ามชายหรือหญิงเพศใดเพศหนึ่งเข้ารับการฝึกอบรมวิชาว่าความ เพื่อประโยชน์ในการปกครองผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

สำเนาถูกต้อง

๐๑๗๗

/ข้อบังคับ ...

ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับการแต่งกาย จึงมิได้เป็นการกระทำใด ๆ อันขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๕๔ และมีได้เป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ แต่อย่างใด

ผู้ร้องที่ ๒ ได้ทำคำให้การแก้คำร้อง โดยชี้แจงว่า เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยอมรับว่า พระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ให้คณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภา มีอำนาจตรา ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ตามมาตรา ๘ จริง ซึ่งข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภาตราขึ้นโดยผ่าน คณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภาซึ่งเป็นตัวแทนของสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาที่เลือกตั้งเข้ามา เพื่อทำหน้าที่บริหาร กิจการให้เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับ และมีอำนาจตราข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภาได้โดยชอบด้วย กฎหมาย ผู้มีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตจะต้องชำระไว้ซึ่งเกียรติยศและศักดิ์ศรีแห่งครุยเนติบัณฑิต เพราะผู้ที่ จะมีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตได้จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา เท่านั้น เสื้อครุยเนติบัณฑิตเป็นเครื่องหมายแห่งเกียรติยศ และภูมิปัญญา ตั้งแต่อดีต ผู้พิพากษา อัยการ หรือ หมายความจะสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตในการปฏิบัติหน้าที่ในศาลต่างจากผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาชีพอื่น ๆ เมื่อปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพของตนจะไม่ต้องสวมเสื้อครุย จะมีก็แต่เฉพาะวิชาชีพนักกฎหมายเท่านั้นที่ผู้ประกอบ วิชาชีพต้องสวมเสื้อครุยการที่ผู้ร้อง ร้องขอให้เนติบัณฑิตยสภาแก้ไขข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ ว่าด้วยหลักเกณฑ์การแต่งกายในเวลาสวมครุยเนติบัณฑิตยสภา โดยให้ลบเงื่อนไขการแต่งกายออก และ กำหนดให้หมายความซึ่งเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา แต่งกายสุภาพตามสากลนิยม ให้หมายความที่เป็นหญิง สามารถสวมกางเกงไปว่าความที่ศาลได้นั้น ไม่น่าจะเป็นการเหมาะสมด้วยประเพณี และวัฒนธรรมการแต่งกาย ของไทยที่ปฏิบัติมาเป็นเวลานาน เพราะในการพิจารณาคดีในศาลนั้น ผู้พิพากษา และอัยการ ก็ยังแต่งกายตาม หลักเกณฑ์ โดยการปฏิบัติหน้าที่ในศาลนั้น เป็นการปฏิบัติหน้าที่เบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ การที่หมายความหญิงจะสวมกางเกงในห้องพิจารณาจึงไม่เป็นการเหมาะสม และหากเนติบัณฑิตยสภาแก้ไข ข้อบังคับดังกล่าว ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรเนติบัณฑิต ก็จะมีเนติบัณฑิตอ้างสิทธิตามข้อบังคับ ขอสวมกางเกงเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานประกาศนียบัตรได้ เนื่องจากการที่ผู้ร้องได้ไปปฏิบัติหน้าที่เป็น หมายความในศาลจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๓ ครั้งโดยประมาณตามคำร้องที่อ้างถึง และถูกผู้พิพากษา เจ้าของสำนวนที่ออกนั่งพิจารณาคดีในวันนัดพิจารณานั้น ได้จดบันทึกในรายงานกระบวนการ กรณี ดังกล่าว ถือเป็นดุลยพินิจของผู้พิพากษาศาลผู้ออกนั่งพิจารณาคดี ที่จะมีคำดำนิ ว่ากล่าว ตักเตือน หรือสั่ง การใด ๆ ไปในทางที่ชอบด้วยกฎหมาย หากแต่เป็นความไม่พึงพอใจต่อการปฏิบัติตามกฎกติกาทางสังคม โดยรวมของผู้ร้องจึงนำพาไปสู่การยื่นคำร้องด้วยตนเองต่อคณะกรรมการ วลพ. ผู้ร้องมิใช่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ หรือความเสียหายจากข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง กล่าวคือ ผู้ร้องเป็นสมาชิก เนติบัณฑิตยสภา ประเภทสมาชิกวิสามัญ มีสิทธิสวมครุยเนติบัณฑิตได้ตามกฎหมาย ผู้ร้องมีความเห็นว่า ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง มีผลเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก ถึงอัตลักษณ์ทางเพศผ่านทาง การแต่งกาย ซึ่งเป็นการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น อันเป็นเสรีภาพที่พึงได้รับการ รับรองและคุ้มครองตามมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยผู้ร้องซึ่งเป็นหญิงต้องการสวมกางเกงหรือแต่งกายประการอื่นที่สุภาพเรียบร้อย เพื่อแสดงอัตลักษณ์ทางเพศ

ถ้าเนาถูกต้อง

๓๓๙

/โดยมิใช่ ...

โดยมิใช่เป็นเรื่องที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งมิได้ก่อความไม่สงบเรียบร้อย หรือกระทบต่อความมั่นคงของรัฐฯ ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง ยังมีผลไปยังการแต่งกายของนายความที่ต้องสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิต ขึ้นว่าความในศาลอีกด้วย กล่าวคือ นายความหญิงที่ต้องการสวมกางเกงแทนกระโปรงซึ่งเป็นความเดือดร้อนจากข้อบังคับดังกล่าว

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ ผู้ร้อง มิใช่เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือความเสียหายจากข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๑๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง จึงไม่ใช่ผู้เสียหายที่จะใช้สิทธิร้องเรื่องนี้ได้ ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา ไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้าง เนื่องจากเนติบัณฑิตยสภา เป็นองค์กรการศึกษาทางเลือกมิใช่การศึกษาภาคบังคับ โดยเนติบัณฑิตยสภามีพันธกิจหลักในการให้การอบรมและศึกษากฎหมายแก่นักศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยมีได้ กีดกัน หรือกำหนดห้ามให้เฉพาะเพศหญิง เพศชาย หรือเพศทางเลือกในการเข้ารับการอบรมศึกษา ซึ่งข้อบังคับก็เป็นเรื่องระเบียบปฏิบัติในขณะที่เข้าทำการศึกษา และการสวมครุยของสมาชิก ซึ่งข้อบังคับดังกล่าวมีมาอย่างยาวนาน และเปิดเผยต่อสาธารณะ โดยที่ผู้ร้องคัดค้านมาตั้งแต่ระเบียบข้อนี้ตั้งอยู่แล้วก่อนสมัครเข้าทำการศึกษา หรือสมัครเป็นสมาชิก และการออกข้อบังคับดังกล่าวเพื่อให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเฉพาะเมื่อมีการสวมครุยเนติบัณฑิตของสมาชิกเท่านั้น และเป็นการออกข้อบังคับเกี่ยวกับการแต่งกายของสมาชิกทั้งชายและหญิงตามความเหมาะสม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศ ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง จึงชอบด้วยกฎหมาย และไม่มีเหตุที่ต้องเพิกถอนข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้างหรือร้องขอแต่อย่างใด

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๕ มีหนังสือแจ้งเนติบัณฑิตยสภา ผู้ถูกร้องที่ ๒ ให้จัดส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำคำให้การแก้คำร้องเพิ่มเติม ผู้ถูกร้องที่ ๒ ขอเรียนว่า กรณีของมติที่ประชุมคณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภา เกี่ยวกับเรื่องพิพาทและยังไม่ได้ขึ้นสู่ศาลจะให้ความเห็นชอบได้ต่อเมื่อเป็นเรื่องที่ได้มีการฟ้องร้องขึ้นสู่ศาลแล้ว ซึ่งเนติบัณฑิตยสภามีคดีที่ถูกฟ้องเป็นจำนวนมาก และกรณีพิพาทเกี่ยวกับการแต่งกายของสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา ประเภทวิสามัญตามข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ ซึ่งเป็นกรณีพิพาทเหมือนกับคำร้องเลขที่ ๐๑/๒๕๖๕ ปัจจุบันคดีอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลปกครองกลาง ส่วนกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจของนายกเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งได้สั่งการให้เลขาธิการเนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้รับผิดชอบในฐานะผู้บริหารกิจการทั่วไปของเนติบัณฑิตยสภา จึงไม่ได้ดำเนินการนำเสนอคณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภาพิจารณาแต่อย่างใด ดังนั้น เรื่องที่ท่านขอความอนุเคราะห์ จึงไม่มีมติที่ประชุมของรายงานการประชุมคณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภาที่ให้ความเห็นชอบในเรื่องดังกล่าว ซึ่งจะมีเพียงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำคำให้การแก้คำร้องดังกล่าวเท่านั้น และตัวอย่างสำเนาคำฟ้องคดีปกครองคดีหมายเลขคำที่ ๙๙๒/๒๕๖๔ ระหว่างนายสาริศ อัคราธิวัฒน์ ผู้ฟ้องคดี และเนติบัณฑิตยสภา ที่ ๑ กับพวก รวม ๒ คนเป็นผู้ถูกฟ้องคดี

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๕ ผู้ร้องขอให้ถ้อยคำต่อคณะกรรมการ วลพ. เพิ่มเติมในทำนองเดียวกันกับคำร้อง ซึ่งมีความเพิ่มเติมว่า ผู้ร้องเริ่มประกอบอาชีพนายความในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ และ

สำนักงานกึ่ง

สวมใส่กระโปรงในการปฏิบัติงาน ต่อมาผู้ร้องได้ลงชื่อร่วมกับนายความรวมจำนวนกว่าร้อยชื่อและหน่วยงาน ซึ่งผู้ร้องจำชื่อไม่ได้ยื่นหนังสือต่อสภาทนายความเพื่อขอแก้ไขข้อบังคับของสภาทนายความว่าด้วยมรรยาท ทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ ข้อ ๒๐ ซึ่งบังคับให้ทนายความหญิงต้องสวมกระโปรงเวลาว่าความผลปรากฏว่า สภาทนายความไม่แก้ไขข้อบังคับดังกล่าว โดยอ้างว่าข้อบังคับ **มิได้ห้ามทนายความหญิงให้สวมกางเกงเวลา ว่าความไว้** ทนายความหญิงสามารถสวมกางเกงไปว่าความได้ แต่ในทางปฏิบัติทนายความหญิงจำนวนมากยัง สวมกระโปรงไปว่าความที่ศาล สำหรับผู้ร้องหลังจากที่สภาทนายความมีหนังสือตอบกลับมาว่าไม่ได้ห้าม ทนายความหญิงสวมกางเกงไปว่าความที่ศาลได้จึงสวมกางเกงไปศาลโดยตลอด และมักถูกมองจากทนายความ ผู้ชายแต่ไม่ได้ทักท้วงหรือว่ากล่าวแต่อย่างใด หรือแม้แต่สำนักงานอัยการสูงสุดได้มีการแก้ไขระเบียบการแต่งกาย ของอัยการ โดยให้อัยการหญิงสามารถสวมกางเกงปฏิบัติงานที่ศาลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ แต่ในทางปฏิบัติยังไม่ ปรากฏพนักงานอัยการหญิงที่สวมกางเกงไปปฏิบัติหน้าที่ในศาล เนื่องจากยังคงปฏิบัติตามข้อบังคับ เนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยส่วนใหญ่เพื่อนร่วมงานของผู้ร้องจะถูกตำหนิเป็นคำพูดไม่ได้จดยางงานการ กระบวนพิจารณาจึงไม่มีหลักฐานที่จะนำไปร้องเรียน สำหรับผู้ร้อง กรณีนี้เป็นครั้งแรกที่ผู้ร้องถูกศาลตำหนิ และจดยางงานการกระบวนพิจารณา และศาลได้กำชับว่าแม้จะเป็นการพิจารณาคดีแบบออนไลน์ในครั้ง ต่อไป ทนายต้องสวมกระโปรงให้ถูกต้องตามข้อบังคับสภาทนายความจึงได้มีการตรวจสอบ โดยให้ผู้ร้องเปิดชุดครุย และให้ถอดหลังจนกล้งสามารถมองเห็นว่าสวมกระโปรงแล้วจึงดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อ ผู้ร้องยัง ได้รับความเดือดร้อนจากการที่ถูกจำกัดสิทธิในการที่จะเลือกสวมกระโปรงหรือกางเกงในการว่าความในศาล คือ เมื่อผู้ร้องขั้บรถยนต์เวลาไปศาลต่างจังหวัดต้องสวมคั้ทชุดก็ต้องสวมรองเท้าแบบอื่นขั้บรถยนต์ไปก่อน พอถึงที่หมายค่อยเปลี่ยนเป็นรองเท้าคั้ทชุด และสวมกระโปรงเนื่องจากปกติผู้ร้องไม่สวมกระโปรง สวมชุดและ เตรียมชุดชุดครุยเพื่อปฏิบัติงานในศาลต่อไป ดังนั้นการสวมกางเกงจึงเป็นเรื่องที่สะดวกกว่า

ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ตามที่ท่านมีหนังสือสอบถามเรื่องสิทธิในการสวมกางเกงของ ทนายความสตรีตามข้อบังคับฯ ของสภาทนายความ และเนติบัณฑิตยสภา มานั้น ดิฉันใคร่ขอแสดงความ คิดเห็นส่วนตัวที่ไม่ผูกพันองค์กร ดังต่อไปนี้

๑. ในอดีต สตรีไทยสวมผ้าถุง ผ้าซิ่น ไม่มีกระโปรง บุรุษไทยไม่มีสูทสากล แต่เมื่อประเทศไทย เปิดกว้างเป็นสากลมากยิ่งขึ้น จึงเริ่มมีระเบียบแบบแผนทางวิชาชีพกำหนดเรื่องเครื่องแต่งกายที่เหมาะสม ซึ่งในยุคสมัยใหม่ตอนต้นสตรีในประเทศที่มีอารยธรรมสากลทั่วไป รวมทั้งในประเทศไทย อาจจะมีสวมกระโปรง เป็นหลักแต่ในปัจจุบันประเทศที่เจริญแล้วยินดีและยอมรับในการใส่กางเกงของสตรีที่เป็นชุดสุภาพหรือการใส่ ในลักษณะสุทาสกาล ทำให้การทำงานในองค์กรวิชาชีพกฎหมายที่เป็นทางการก็ยินยอมให้ผู้พิพากษาหรือ ทนายความสตรีในหลายประเทศสามารถใส่กางเกงและสวมครุยได้ ถือเป็นเรื่องปกติที่ยอมรับในสังคม

๒. สำหรับในประเทศไทย ในปัจจุบัน การใส่กางเกงแต่งตัวเรียบร้อยไปทำงานเป็นเรื่องปกติ ของคนในสังคม ในส่วนราชการเกือบทุกแห่งรวมถึงในศาลยุติธรรม เจ้าหน้าที่สตรีก็ได้รับอนุญาตให้ใส่กางเกงไป ทำงานได้ เพราะการใส่กางเกงไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน และยังสามารถทำให้เกิดความคล่องตัวมากขึ้นในการ ปฏิบัติงาน การใส่กางเกงเพื่อปฏิบัติงานไม่ควรเป็นสิทธิของผู้ชายเท่านั้น

สำเนาถูกต้อง

๐๓๓๙

/๓. ในฐานะ ...

๓. ในฐานะนักกฎหมายที่จบปริญญาเอกทางด้านกฎหมายมหาชนจากประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนีที่ได้ประกอบวิชาชีพกฎหมายมานาน ดิฉันจึงมีความเห็นว่าระเบียบที่บังคับให้ใส่เฉพาะกระโปรงเพื่อสวมครุยปฏิบัติงาน ขัดต่อหลักความเสมอภาคตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนด โดยส่วนตัวดิฉันจึงสนับสนุนให้มีการแก้ไขกฎระเบียบเพื่อให้เสรีภาพแก่สตรีที่ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายทั้งปวง ซึ่งมีใช้แค่เพียงเพื่อสิทธิของนายความสตรี แต่ควรจะรวมถึงสิทธิของพนักงานอัยการและผู้พิพากษาศาลอาการสตรีด้วย

การพิจารณาของคณะกรรมการ วลพ.

คณะกรรมการ วลพ. ได้พิจารณาข้อเท็จจริงจากคำร้องของผู้ร้อง คำให้การแก้คำร้องและเอกสารชี้แจงเพิ่มเติมของผู้ถูกร้อง และพยานหลักฐานทั้งหมดในสำนวน กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องประกอบแล้วข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า ผู้ร้องมีเพศกำเนิดเป็นหญิง เป็นนายความ ได้รับใบอนุญาตว่าความเลขที่ [REDACTED] ผู้ร้องเริ่มประกอบอาชีพทนายความในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ และสวมใส่กระโปรงในการปฏิบัติงาน ต่อมาผู้ร้องได้ลงชื่อร่วมกับนายความรวมจำนวนกว่าร้อยชื่อและหน่วยงานซึ่งผู้ร้องจำชื่อไม่ได้ยื่นหนังสือต่อสภาทนายความเพื่อขอแก้ข้อบังคับของสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๖๔ ข้อ ๒๐ ซึ่งบังคับให้ทนายความหญิงต้องสวมกระโปรงเวลาว่าความผลปรากฏว่า สภาทนายความไม่แก้ข้อบังคับดังกล่าว โดยอ้างว่าข้อบังคับฯ มิได้ห้ามทนายความหญิงมิให้สวมกางเกงเวลาว่าความไว้ ทนายความหญิงสามารถสวมกางเกงไปว่าความได้ แต่ในทางปฏิบัติทนายความหญิงจำนวนมากยังสวมกระโปรงไปว่าความที่ศาล สำหรับผู้ร้องหลังจากที่สภาทนายความมีหนังสือตอบกลับว่าไม่ได้ห้ามทนายความหญิงสวมกางเกงไปว่าความที่ศาลได้จึงสวมกางเกงไปศาลโดยตลอด และมักถูกมองจากทนายความผู้ชายแต่มิได้ทักท้วงหรือว่ากล่าวแต่อย่างใด ทั้งยังเป็นสมาชิกของสภาทนายความอยู่ภายใต้การควบคุมมรรยาททนายความ ผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ร้องยังเป็นสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา ผู้ถูกร้องที่ ๒

ในวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นทนายความโจทก์ คดีศาลจังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขดำที่ [REDACTED] มีบุคคลเข้าร่วมรับฟังการพิจารณาคดีจำนวนมาก เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์ได้ถามผู้ร้องว่าสวมกางเกงมาว่าความหรือไม่ ผู้ร้องได้แต่งกายโดยใส่กางเกงขายาวสีสุภาพตามแบบนิยมสากล ซึ่งเป็นการแต่งกายที่ไม่เป็นตามข้อ ๒๐ ของข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๖๔ และข้อ ๑๗ ของข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในคดีดังกล่าวได้เรียกสอบถามทนายความและบันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “ทนายโจทก์เป็นผู้หญิงสวมกางเกงมาศาลจึงให้มีหนังสือแจ้งและสอบถามสภาทนายความว่าเป็นการกระทำที่ปฏิบัติตามมรรยาทสภาทนายความหรือไม่ เพื่อจะได้มีคำสั่งในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป” เพื่อต้องการให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ ดำเนินการตรวจสอบมรรยาททนายความของผู้ร้อง

โดยต่อมาในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นทนายความโจทก์ คดีศาลจังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขดำที่ [REDACTED] ศาลยังคงดำเนินการให้ตรวจสอบผู้ร้องไปยังผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ โดยบันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “เนื่องจากในวันนัดพิจารณาเพื่อไกล่เกลี่ยให้การและสืบพยานวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ ทนายโจทก์ซึ่งเป็นผู้หญิงสวมกางเกงขณะปฏิบัติหน้าที่และศาลได้มีหนังสือแจ้งสภาทนายความแล้วจึงกำชับทนายโจทก์ให้แต่งกายให้ถูกต้องตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๖๔ ข้อ ๒๐ (๒) และ (๔) และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๖ วรรคสอง (๒) แม้จะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางระบบอิเล็กทรอนิกส์หากตรวจสอบพบว่าทนายโจทก์ซึ่งเป็นผู้หญิงสวมกางเกงขณะปฏิบัติหน้าที่อีกครั้งจะพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรต่อไป”

สำเนาถูกต้อง

/ต่อมา ...

ต่อมาในวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นนายคดีศาลจังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขดำที่ [] เช่นเดิม แม้จะเป็นการพิจารณาทางอิเล็กทรอนิกส์ผู้พิพากษายังแจ้งให้ผู้ร้อง ลูกขึ้นเพื่อตรวจสอบการแต่งกายของผู้ร้อง และได้บันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “เนื่องจากในวันนัด พิจารณาและสืบพยานวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ นายโจทก์ซึ่งเป็นผู้หญิงแต่งกายโดยสวมกางเกงขณะสวมชุด ครุยปฏิบัติหน้าที่ทนายความ ในวันที่จึงให้ทนายโจทก์ลูกขึ้นเพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับการแต่งกายผ่านระบบ อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งทนายโจทก์แต่งกายโดยการสวมกระโปรงจึงให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

ผู้ร้องยังได้รับความเดือดร้อนจากการที่ถูกจำกัดสิทธิในการที่จะเลือกสวมกระโปรงหรือ กางเกงในการว่าความในศาล ตามที่ปรากฏในการบันทึกถ้อยคำว่า “ผู้ร้องขั้บรยณต์เวลาไปศาลต่างจังหวัดต้อง สวมคั้ทชู้ก็ต้องสวมรองเท้าแบบอื่นขั้บรยณต์ไปก่อน พอถึงที่หมายคั้อยเปลี่ยนเป็นรองเท้าคั้ทชู้ และสวม กระโปรงเนื่องจากปกติผู้ร้องไม่สวมกระโปรง สวมสูทและเตรียมชุดชู้ครุยเพื่อปฏิบัติงานในศาลต่อไป ดังนั้น การสวมกางเกงจึงเป็นเรื่องที้สะดวกกว่า”

ผู้ถูกร้องที่ ๑ ได้ทำคำให้การแก้คำร้อง โดยชี้แจงว่า ผู้ถูกร้องที่ ๑ จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ ในการส่งเสริมการศึกษาและการประกอบอาชีพทนายความ ควบคุมมรรยาทของทนายความ ส่งเสริมความ สามัคคีและผูกเกียรติของสมาชิกสภาทนายความส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภาทนายความ และ ส่งเสริม ช่วยเหลือ เผยแพร่ และให้การศึกษาแก่ประชาชนในเรื่องที้เกี่ยวกับกฎหมายตามมาตรา ๗ แห่ง พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ และมีอำนาจหน้าที่ในการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ เป็น ทนายความแก่สมาชิก รวมถึงดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติ ทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ และเนื่องจากมาตรา ๓๕ (๓) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน กำหนดคุณสมบัติของ ผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้ เป็นทนายความประการหนึ่งว่าจะต้องเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาตาม พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๓๕ (๓) กำหนดคุณสมบัติให้ผู้ขอจดทะเบียนและ รับใบอนุญาตให้ เป็นทนายความต้องเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาดังนั้นพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ จึงได้บัญญัติมาตรา ๕๓ (๖) กำหนดให้ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ ต้องประกอบด้วย “การแต่งกายของทนายความ” ไว้ด้วย เพื่อให้การแต่งกายของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความได้สอดคล้องกับ บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ คณะกรรมการสภาทนายความจึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ (๓) และมาตรา ๕๓ และด้วยความเห็น ของสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความตามมาตรา ๒๘ แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ออก ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ ในหมวด ๕ มรรยาทในการแต่งกายข้อ ๒๐ กำหนดว่า ในเวลาว่าความทนายความต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ถูกร้องที่ ๒ และผู้ถูกร้องที่ ๑ มีบทบัญญัติและข้อบังคับหลักเกณฑ์ เกี่ยวกับการแต่งกายของสมาชิกไว้ โดยแยกคามเพศชายและเพศหญิง นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขการบังคับใช้ที้ เชื่อมโยงถึงกันคือสมาชิกสภาทนายความต้องเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาและต้องสวมเสื้อครุยในเวลาว่าความ ซึ่งต้องแต่งกายตามข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ และข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาท ทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ การบังคับใช้หลักเกณฑ์ในการแต่งกายของสมาชิกผู้ถูกร้องที่ ๑ และเนติบัณฑิตยสภา จึงไม่อาจแยกจากกันได้ หลักเกณฑ์การแต่งกายของสมาชิกผู้ถูกร้องที่ ๑ จึงเป็นสาระสำคัญในการประกอบ วิชาชีพทนายความและต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด หากฝ่าฝืนก็จะเป็นการกระทำผิดมรรยาททนายความและ

สำเนาถูกต้อง

/มีโทษตาม ...

มีโทษตามข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการแต่งกายของผู้ถูกร้องที่ ๑ มิได้ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเนื่องจากผู้ถูกร้องที่ ๑ เป็นองค์กรกำกับดูแลผู้ประกอบการวิชาชีพนายความที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งวิชาชีพทนายความ เป็นวิชาชีพเฉพาะทางที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ในการทำหน้าที่ของทนายความเกี่ยวกับคดีความต่าง ๆ จะมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินของประชาชน การใช้อำนาจในการดูแลจึงต้องเคร่งครัดเพื่อให้ทนายความอยู่ในกรอบของมรรยาทและจริยธรรมของทนายความ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาผู้ถูกร้องที่ ๑ มิได้ออกข้อบังคับห้ามมิให้ชายหรือหญิงเพศใดเพศหนึ่งประกอบวิชาชีพทนายความและมีได้ห้ามชายหรือหญิงเพศใดเพศหนึ่งเข้ารับการฝึกอบรมวิชาว่าความเพื่อประโยชน์ในการปกครองผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ ข้อบังคับและระเบียบเกี่ยวกับการแต่งกายจึงมิได้เป็นการกระทำใด ๆ อันขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ มาตรา ๔๐ และมาตรา ๕๔ และมีได้เป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ แต่อย่างใด

ผู้ถูกร้องที่ ๒ ได้ทำคำให้การแก้คำร้อง โดยชี้แจงว่า เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยอมรับว่า พระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ให้คณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภามีอำนาจตราข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ตามมาตรา ๘ จริง ซึ่งข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภาตราขึ้นโดยผ่านคณะกรรมการเนติบัณฑิตสภาซึ่งเป็นตัวแทนของสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาที่เลือกตั้งเข้ามา เพื่อทำหน้าที่บริหารกิจการให้เป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับ และมีอำนาจตราข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภาได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้มีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตจะต้องชำระไว้ซึ่งเกียรติยศและศักดิ์ศรีแห่งครุยเนติบัณฑิต เพราะผู้ที่จะมีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตได้จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาเท่านั้น เสื้อครุยเนติบัณฑิตเป็นเครื่องหมายแห่งเกียรติยศ และภูมิปัญญา ตั้งแต่อดีต ผู้พิพากษา อัยการ หรือทนายความจะสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตในการปฏิบัติหน้าที่ในศาลต่างจากผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาชีพอื่น ๆ เมื่อปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพของตนจะไม่ต้องสวมเสื้อครุย จะมีก็แต่เฉพาะวิชาชีพนักกฎหมายเท่านั้นที่ผู้ประกอบการวิชาชีพต้องสวมเสื้อครุยการที่ผู้ร้อง ร้องขอให้เนติบัณฑิตยสภาแก้ไขข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ ว่าด้วยหลักเกณฑ์การแต่งกายในเวลาสวมครุยเนติบัณฑิตยสภา โดยให้ลบเงื่อนไขการแต่งกายออก และกำหนดให้ทนายความซึ่งเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา แต่งกายสุภาพตามสากลนิยม ให้ทนายความที่เป็นหญิงสามารถสวมกางเกงไปว่าความที่ศาลได้นั้น ไม่น่าจะเป็นการเหมาะสมด้วยประเพณี และวัฒนธรรมการแต่งกายของไทยที่ปฏิบัติมาเป็นเวลานาน เพราะในการพิจารณาคดีในศาลนั้น ผู้พิพากษา และพนักงานอัยการ ก็ยังแต่งกายตามหลักเกณฑ์ โดยการปฏิบัติหน้าที่ในศาลนั้น เป็นการปฏิบัติหน้าที่เบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ การที่ทนายความหญิงจะสวมกางเกงในห้องพิจารณาจึงไม่เป็นการเหมาะสม และหากเนติบัณฑิตยสภาแก้ไขข้อบังคับดังกล่าว ในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรเนติบัณฑิต ก็จะมีเนติบัณฑิตอ้างสิทธิตามข้อบังคับฯ ขอสวมกางเกงเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานประกาศนียบัตรได้

เนื่องจากการที่ผู้ร้องได้ไปปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายความในศาลจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๓ ครั้ง โดยประมาณตามคำร้องที่อ้างถึง และถูกผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนที่ออกนั่งพิจารณาคดีในวันนัดพิจารณานั้น

สำเนาถูกต้อง

๑๓/๑

/ได้จดบันทึก ...

ได้จัดบันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณา กรณีดังกล่าว ถือเป็นคุลยพินิจของผู้พิพากษาศาลผู้ออกนั่งพิจารณาคดีที่จะมีคำดำหนิ ว่ากล่าว ตักเตือน หรือสั่งการใด ๆ ไปในทางที่ชอบด้วยกฎหมาย หากแต่เป็นความไม่พึงพอใจต่อการปฏิบัติตามกฎศกติกาทงสังคมโดยรวมของผู้ร้องจึงนำพาไปสู่การยื่นคำร้องด้วยตนเองต่อคณะกรรมการวลพ. ผู้ร้องมิใช่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ หรือความเสียหายจากข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง กล่าวคือ ผู้ร้องเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภา ประเภทสมาชิกวิสามัญ มีสิทธิสวมครุยมเนติบัณฑิตได้ตามกฎหมาย ผู้ร้องมีความเห็นว่ ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง มีผลเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทงเพศผ่านการแต่งกาย ซึ่งเป็นการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น อันเป็นเสรีภาพที่พึงได้รับการรับรองและคุ้มครองตามมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยผู้ร้องซึ่งเป็นหญิงต้องการสวมกางเกงหรือแต่งกายประการอื่นที่สุภาพเรียบร้อย เพื่อแสดงอัตลักษณ์ทงเพศ โดยมีใช่เป็นเรื่องที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งมิได้ก่อความไม่สงบเรียบร้อย หรือกระทบต่อความมั่นคงของรัฐฯ ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง ยังมีผลไปยังการแต่งกายของทนายความที่ต้องสวมเสื้อครุยมเนติบัณฑิต ขึ้นว่ความในศาลอีกด้วย กล่าวคือ ทนายความหญิงที่ต้องการสวมกางเกงแทนกระโปรงซึ่งเป็นความเดือดร้อนจากข้อบังคับดังกล่าว

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ ผู้ร้อง มิใช่เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือความเสียหายจากข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๑๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง จึงมิใช่ผู้เสียหายที่จะใช้สิทธิร้องเรื่องนี้ได้ ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้าง เนื่องจากเนติบัณฑิตยสภาเป็นองค์กรการศึกษาทงเลือกมีใช่การศึกษาภาคบังคับ โดยเนติบัณฑิตยสภามีพันธกิจหลักในการให้การอบรมและศกษากฎหมายแก่นักศกษาอย่างกว้างขวาง โดยมีได้ กิดกัน หรือกำหนดห้ามให้เฉพาะเพศหญิง เพศชาย หรือเพศทงเลือก ในการเข้ารับกรอบรมศกษา ซึ่งข้อบังคับก็เป็นเรื่องระเบียบปฏิบัติในขณะที่เข้าทำการศึกษา และการสวมครุยมของสมาชิก ซึ่งข้อบังคับดังกล่าวมีมาอย่างยาวนาน และเปิดเผยต่อสาธารณะ โดยที่ผู้ร้องเคยยอมทราบถึงระเบียบข้อนี้ดีอยู่แล้วก่อนสมัครเข้าทำการศึกษา หรือสมัครเป็นสมาชิก และการออกข้อบังคับดังกล่าวเพื่อให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเฉพาะเมื่อมีการสวมครุยมเนติบัณฑิตของสมาชิกเท่านั้น และเป็นกรออกข้อบังคับเกี่ยวกับการแต่งกายของสมาชิกทั้งชายและหญิงตามความเหมาะสม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติทงเพศ ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง จึงชอบด้วยกฎหมาย และไม่มีเหตุที่ต้องเพิกถอนข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ วรรคสอง หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้างหรือร้องขอแต่อย่างใด

กรณีนี้มีประเด็นที่ต้องวินิจฉัย ๒ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ผู้ร้องเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ วลพ. และคณะกรรมการ วลพ. มีอำนาจรับคำร้องไว้พิจารณาตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ประกอบกับระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้องการพิจารณา และการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๙ หรือไม่

พิเคราะห์ตามมาตรา ๑๔ (๑) แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดให้คณะกรรมการ วลพ. มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยปัญหาที่มีการยื่นคำร้องว่มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศตามมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ประกอบข้อ ๕ ของระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง

สำเนาถูกต้อง

/ของมนุษย์ ...

ของมนุษย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้อง การพิจารณาและการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๙ กำหนดให้บุคคลใด ที่เห็นว่าตนได้รับหรือจะได้รับความเสียหาย จากการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ และมีใช่เป็นเรื่องที่มีการฟ้องร้อง เป็นคดีอยู่ในศาลหรือที่ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งเด็ดขาดแล้ว ให้มีสิทธิยื่นคำร้องหรืออาจขอให้องค์กร ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ วลพ. เพื่อพิจารณาวินิจฉัยว่ามีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ระหว่างเพศหรือไม่

ผู้ร้องมีเพศกำเนิดเป็นหญิง เป็นนายความ ได้รับใบอนุญาตว่าความเลขที่ ████████ ผู้ร้องเริ่มประกอบอาชีพนายความในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ และสวมใส่กระโปรงในการปฏิบัติงาน ต่อมาผู้ร้องได้ ลงชื่อร่วมกับนายความรวมจำนวนกว่าร้อยชื่อและหน่วยงานซึ่งผู้ร้องจำชื่อไม่ได้ยื่นหนังสือต่อสภานายความ เพื่อขอแก้ข้อบังคับของสภานายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๖๔ ข้อ ๒๐ ซึ่งบังคับให้ นายความหญิงต้องสวมกระโปรงเวลาคำความผลปรากฏว่า สภานายความไม่แก้ข้อบังคับดังกล่าว โดยอ้างว่า ข้อบังคับฯ มิได้ห้ามนายความหญิงมิให้สวมกางเกงเวลาคำความไว้ นายความหญิงสามารถสวมกางเกงไปว่า ความได้ แต่ในทางปฏิบัตินายความหญิงจำนวนมากยังสวมกระโปรงไปว่าความที่ศาล สำหรับผู้ร้องหลังจากที่ สภานายความมีหนังสือตอบกลับว่าไม่ได้ห้ามนายความหญิงสวมกางเกงไปว่าความที่ศาลได้จึง สวมกางเกงไปศาลโดยตลอด และมักถูกมองจากนายความผู้ชายแต่ไม่ได้ทักท้วงหรือว่ากล่าวแต่อย่างใด เป็นสมาชิกของสภานายความอยู่ภายใต้การควบคุมมรรยาทนายความ ผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ร้องยังเป็น สมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา ผู้ถูกร้องที่ ๒ ผู้ร้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการเลือกปฏิบัติทางเพศจากการ บังคับใช้ข้อ ๒๐ ของข้อบังคับสภานายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๖๔ ของผู้ถูกร้องที่ ๑ และ ตามข้อ ๑๗ ของข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ของผู้ถูกร้องที่ ๒ กล่าวคือ

ในวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นนายความโจทก์ คดีศาลจังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขดำที่ ████████ มีบุคคลเข้าร่วมรับฟังการพิจารณาคดีจำนวนมาก เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์ ได้ถามผู้ร้องว่าสวมกางเกงมาว่าความหรือไม่ ผู้ร้องได้แต่งกายโดยใส่กางเกงขายาวสีสุภาพตามแบบนิยมสากล ซึ่งเป็นการแต่งกายที่ไม่เป็นตามข้อ ๒๐ ของข้อบังคับสภานายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๖๔ และข้อ ๑๗ ของข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ในคดีดังกล่าวได้เรียกสอบถาม นายความและบันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “นายโจทก์เป็นผู้หญิงสวมกางเกงมาศาลจึงให้มีหนังสือ แจ้งและสอบถามสภานายความว่าเป็นการกระทำที่ปฏิบัติตามมรรยาทสภานายความหรือไม่ เพื่อจะได้มีคำสั่ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป” เพื่อต้องการให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ ดำเนินการตรวจสอบมรรยาทนายความของผู้ร้อง

โดยต่อมาในวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นนายความโจทก์ คดีศาล จังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขดำที่ ████████ ศาลยังคงดำเนินการให้ตรวจสอบผู้ร้องไปยังผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ โดยบันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “เนื่องจากในวันนัดพิจารณาเพื่อไกล่เกลี่ยให้การ และสืบพยานวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ นายโจทก์ซึ่งเป็นผู้หญิงสวมกางเกงขณะปฏิบัติหน้าที่และศาลได้มี หนังสือแจ้งสภานายความแล้วจึงกำชับนายโจทก์ให้แต่งกายให้ถูกต้องตามข้อบังคับสภานายความว่าด้วย มรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๖๔ ข้อ ๒๐ (๒) และ (๔) และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๖

สำเนาถูกต้อง

๐๑๓๐๕

/พรรคสอง ...

วรรคสอง (๒) แม้จะเป็นการดำเนินการสอบสวนพิจารณาทางระบบอิเล็กทรอนิกส์หากตรวจสอบพบว่านายโจทย์ ซึ่งเป็นผู้หญิงสวมกางเกงขณะปฏิบัติหน้าที่อีกครั้งจะพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรต่อไป”

ต่อมาในวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕ ผู้ร้องได้ทำหน้าที่เป็นนายคดีศาลจังหวัดสมุทรสาคร คดีหมายเลขคำที่ [] เช่นเดิม แม้จะเป็นการพิจารณาทางอิเล็กทรอนิกส์ผู้พิพากษาจึงแจ้งให้ผู้ร้องลุกขึ้นเพื่อตรวจสอบการแต่งกายของผู้ร้อง และได้บันทึกในรายงานกระบวนการพิจารณาว่า “เนื่องจากในวันนัดพิจารณาและสืบพยานวันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๕ นายโจทก์ซึ่งเป็นผู้หญิงแต่งกายโดยสวมกางเกงขณะสวมชุดครุยปฏิบัติหน้าที่ทนายความ ในวันนี้จึงให้นายโจทก์ลุกขึ้นเพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับการแต่งกายผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งนายโจทก์แต่งกายโดยการสวมกระโปรงจึงให้ดำเนินการสอบสวนพิจารณาต่อไป

นอกจากนี้ปรากฏว่าผู้ร้องได้ให้ถ้อยคำต่ออนุกรรมการไว้ว่า “ผู้ร้องเข้ารับรถยนต์เวลาไปศาลต่างจังหวัดต้องสวมคัทชูก็ต้องสวมรองเท้าแบบอื่นเข้ารับรถยนต์ไปก่อน พอถึงที่หมายค่อยเปลี่ยนเป็นรองเท้าคัทชู และสวมกระโปรงเนื่องจากปกติผู้ร้องไม่สวมกระโปรง สวมสูทและเตรียมชุดชุดครุยเพื่อปฏิบัติงานในศาลต่อไป ดังนั้นการสวมกางเกงจึงเป็นเรื่องที่สะดวกกว่า”

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้ร้องได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการบังคับใช้ข้อ ๒๐ ข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๔ และตามข้อ ๑๗ ของข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ การที่ผู้ร้องแต่งกายใส่กางเกงทำให้มีปัญหาในการทำหน้าที่ตามวิชาชีพของผู้ร้อง จนถึงขั้นองค์คณะผู้พิพากษา ศาลจังหวัดสมุทรสาคร บันทึกลงไปในรายงานกระบวนการพิจารณาว่าหากผู้ร้องแต่งกายด้วยกางเกงอีกจะให้ดำเนินการขั้นต่อไป ซึ่งหมายถึงการดำเนินการร้องมรรยาททนายความของผู้ร้องต่อผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ ด้วยเหตุเพียงผู้ร้องมีเพศกำเนิดเป็นหญิงและข้อบังคับของผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ นั้น กำหนดการแต่งกายตามเพศ ผู้ร้องเห็นว่าข้อบังคับของผู้ถูกร้องที่ ๑ และ ๒ ซึ่งกำหนดการแต่งกายให้เพศชายใส่กางเกง และเพศหญิงใส่กระโปรงเป็นการแบ่งแยก กีดกัน และจำกัดสิทธิของผู้ร้อง รวมถึงสมาชิกสภาทนายความและสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาอื่น ๆ และการบังคับใช้ขององค์คณะผู้พิพากษาในคดีดังกล่าวข้างต้น เป็นการเลือกปฏิบัติทางเพศ ผู้ร้องขอเรียนต่อคณะกรรมการ วลพ. ว่าการทำหน้าที่ทนายความในการว่าความนั้นสาระสำคัญที่สุดของการว่าความคือ การเตรียมคดีทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่จะใช้ในการปกป้องสิทธิของลูกความ การแต่งกายสุภาพตามแบบสากลนั้นเพียงพอแล้วในการปฏิบัติหน้าที่ตามวิชาชีพและสร้างความน่าเชื่อถือต่อองค์กรวิชาชีพ จึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่า ผู้ร้องเป็นผู้ได้รับหรือจะได้รับความเสียหายจากการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศหรือไม่

คณะกรรมการ วลพ. พิจารณาแล้วเห็นว่าประเด็นดังกล่าว เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการแต่งกายของผู้ร้องในการปฏิบัติหน้าที่ทนายความ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งหมายความว่า การแบ่งแยก กีดกัน หรือจำกัดสิทธิของบุคคลย่อมไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากมาตรา ๒๗ วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายภาพหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา

สำเนาถูกต้อง

๐๑๓๔

/การศึกษา ...

การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้” ซึ่งหมายความว่า แม้รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองว่า ความแตกต่างในเรื่อง “เพศ” ไม่อาจถือเป็น เหตุที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติต่อบุคคลให้แตกต่างกันได้ ด้วยเหตุนี้ บุคคลทุกคนไม่ว่าจะเพศชายหรือเพศหญิง ย่อมมีสิทธิในการแต่งกายตามที่ตนประสงค์หรือต้องการอันถือเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในความเป็นส่วนตัวที่ รัฐธรรมนูญให้การรับรองแก่บุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

เมื่อข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า พระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อบังคับเนติ บัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ และพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ รวมถึงข้อบังคับสภาทนายความว่า ด้วยมรณาททนายความ พ.ศ. ๒๕๒๙ ซึ่งมีบทบัญญัติและข้อบังคับหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งกายของสมาชิก สำหรับเพศชายและเพศหญิงเท่านั้น นอกจากนี้บทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าวยังมีเงื่อนไขการบังคับใช้ที่ เชื่อมโยงถึงกัน เนื่องจากการเป็นสมาชิกสภาทนายความต้องเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาด้วย จึงจะมีสิทธิสวม เสื้อครุยในเวลาว่าความ มีเนื้อหาที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ กล่าวคือเป็นการจำกัดสิทธิ ให้ผู้ร้องต้องสวมกระโปรงและสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตในการว่าความในศาล อีกทั้งในการประกอบอาชีพ ทนายความที่ไม่ได้รับความสะดวกจากการเดินทางไปว่าความและการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเพื่อการว่าความในศาล กรณีจึงอยู่ในข่ายพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ ประกาศ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐ องค์กร เอกชน หรือบุคคลใดในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศจะกระทำมิได้ การมีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าวของผู้ร้องที่ ๑ และ ๒ เกี่ยวกับการแต่งกายจำกัดสิทธิในการตัดสินใจ ในเรื่องแต่งกายตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ จึงเข้าลักษณะการแบ่งแยก กีดกัน หรือจำกัดสิทธิในการแต่งกาย จึงถือได้ว่าผู้ร้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายจาก การออกข้อบังคับและบังคับใช้ข้อบังคับดังกล่าวของผู้ร้องทั้งสองในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น ธรรมระหว่างเพศ ประกอบกับเรื่องดังกล่าวมิได้มีการฟ้องร้องเป็นคดีอยู่ในศาลหรือที่ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่ง เด็ดขาดแล้ว ผู้ร้องจึงเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ วลพ. และคณะกรรมการ วลพ. มีอำนาจรับคำร้องไว้ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยว่ามีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศหรือไม่ เป็นไปตามมาตรา ๑๔ (๑) และ มาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ประกอบข้อ ๕ ของระเบียบ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้อง การพิจารณา และการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๙

ประเด็นที่สอง การกระทำของผู้ร้องทั้งสองเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ประกอบกับระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้อง การพิจารณา และการวินิจฉัย การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๙ หรือไม่

พิเคราะห์ตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดให้คำว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” หมายความว่า การกระทำหรือไม่กระทำการใด

อำนาจตุลาการ

อันเป็นการแบ่งแยก กีดกัน หรือจำกัดสิทธิประโยชน์ใด ๆ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม โดยปราศจากความชอบธรรม เพราะเหตุที่บุคคลนั้นเป็นเพศชายหรือเพศหญิง หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด

เมื่อข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า พระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ รวมถึงข้อบังคับสภานายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๙ ในหมวด ๕ มรรยาทในการแต่งกายข้อ ๒๐ กำหนดว่า "ในเวลาว่าความ นายความต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

(๑) นายความชาย แต่งตามแบบสากลนิยม เป็นชุดสีขาว หรือสีอื่นที่ไม่ฉูดฉาด เข็มขาว ผ้าผูกคอสีดำหรือสีอื่นที่สุภาพไม่ฉูดฉาดแบบเงือกกลาสี หรือแต่งเสื้อชุดไทยแบบแขนสั้นหรือยาวสีสุภาพไม่มีลวดลาย แทนเสื้อชุดสากลก็ได้ รองเท้าหุ้มส้นสีขาว น้ำตาล หรือดำ ถุงเท้าสีคล้ายคลึงกับรองเท้า

(๒) นายความหญิง แต่งตามแบบสากลนิยม กระโปรงและเสื้อสีสุภาพไม่ฉูดฉาด รองเท้าหุ้มส้น

(๓) นายความที่มีสิทธิแต่งเครื่องแบบราชการ จะแต่งเครื่องแบบราชการก็ได้

(๔) ในขณะที่ความ นายความที่มีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิต ต้องสวมเสื้อครุยนั้นด้วย"

ของผู้ถูกร้องที่ ๑

พระราชบัญญัติเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ หมวด ๓ สิทธิของสมาชิก ข้อ ๑๗ ความว่า "สามัญสมาชิก วิสามัญสมาชิก และสมาชิกกิตติมศักดิ์ มีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิต ตามกฎหมายว่าด้วยเสื้อครุยเนติบัณฑิต

เมื่อสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิต สมาชิกต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

(๑) สมาชิกที่เป็นชาย แต่งกายแบบสากลนิยม เป็นชุดสีขาว กรมท่า ดำหรือสีอื่นซึ่งเป็นสีเข้มและไม่ฉูดฉาด เข็มขาว ผ้าผูกคอสีดำแบบเงือกกลาสี รองเท้าหุ้มส้นสีขาว น้ำตาล หรือดำเข้าชุดกับเครื่องแต่งกาย ถุงเท้าสีคล้ายคลึงกับรองเท้า

(๒) สมาชิกที่เป็นหญิง แต่งกายแบบสากลนิยม กระโปรงสีขาว กรมท่า ดำหรือสีอื่นซึ่งเป็นสีเข้มและไม่ฉูดฉาดเสื้อสีขาว หรือสีตามกระโปรงรองเท้าหุ้มส้นสีขาว น้ำตาล หรือดำเข้าชุดกับเครื่องแต่งกาย

(๓) สมาชิกที่มีสิทธิแต่งเครื่องแบบข้าราชการ จะแต่งเครื่องแบบข้าราชการก็ได้" ของผู้ถูกร้องที่ ๒

คณะกรรมการ วลพ. พิจารณาแล้วเห็นว่า จากข้อเท็จจริงการที่ข้อบังคับดังกล่าวข้างต้นทั้งสองฉบับกำหนดให้นายความหญิงทั่วไปต้องสวมกระโปรงเท่านั้นในเวลาสวมครุยว่าความ โดยไม่สามารถสวมกางเกงที่มีลักษณะสุภาพได้ ย่อมเป็นการกระทำของสภานายความและเนติบัณฑิตยสภาซึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองในฐานะหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครองตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยการกำหนดกฎอันเป็นการกีดกันและจำกัดสิทธิประโยชน์การใช้สิทธิในการแต่งกายของนายความหญิง ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยปราศจากความชอบธรรม เพราะเหตุที่บุคคลนั้นเป็นเพศหญิง ซึ่งถือว่าเป็น "การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ" ตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

อำนาจคดี

๐๑๐๙

/สิทธิในการ ...

สิทธิในการแต่งกายของนายความหญิงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาหลักกฎหมายโดยคำนึงถึงสภาพข้อเท็จจริงของยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งเมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ จะพบว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล อีกทั้งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง ก็ได้รับรองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคล ซึ่งทั้งสองบทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดของประเทศได้รับรองคุณค่าขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดเจตจำนงตนเองของปัจเจกบุคคล (self - determination) トラบเท่าที่การใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นจะไม่เป็นการขัดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นสอดคล้องแล้วกับหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และบทบัญญัตินั้นไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามนัยของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง และบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นเป็นเรื่องจำเป็นเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะตามนัยของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๒ วรรคสอง เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในยุคสมัยปัจจุบันว่า การแต่งกายด้วยการสวมกางเกงของหญิงในการใช้ชีวิตประจำวันและในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะของภาครัฐหรือภาคเอกชน เป็นเรื่องปกติและเป็นที่ยอมรับได้ แม้กระทั่งเครื่องแบบข้าราชการในปัจจุบันก็กำหนดให้มีเครื่องแบบข้าราชการหญิงที่เป็นกางเกงด้วย นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาโดยเฉพาะเจาะจงต่อการแต่งกายของนายความหญิงในยุคสมัยปัจจุบัน จะพบว่า นายความหญิงก็สามารถสวมกางเกงได้เวลาทำงานไม่ว่าจะเป็นการพบปะคู่ความ การเข้าปฏิบัติงานในสำนักงาน การติดต่อประสานงานบุคคลต่าง ๆ แม้กระทั่งการเดินทางมายังศาล เพียงแต่ปัญหาสำคัญที่ต้องประสบคือ เมื่อนายความหญิงต้องใส่ครุยในเวลาว่าความ กลับถูกบังคับให้ต้องสวมกระโปรงเท่านั้นในสถานการณ์ดังกล่าว ทั้งที่กระโปรงและกางเกงไม่ใช่สาระสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ที่ใช้ความรู้ทางกฎหมาย เพราะการสวมกางเกงหรือกระโปรงก็ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีผลโดยตรงต่อการใช้ความรู้ทางกฎหมายแต่ประการใด ยิ่งไปกว่านั้น นายความเป็นอาชีพที่ต้องมีการเดินทาง ติดต่อประสานงานและพบปะผู้คน การที่ต้องเตรียมกระโปรงมาเปลี่ยนหรือต้องสวมกระโปรงเท่านั้นในวันที่ต้องว่าความในศาล ย่อมเป็นการสร้างภาระเกินสมควร โดยหาความสมเหตุสมผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายไม่ได้ ภาระเกินสมควรดังกล่าวมีทั้งภาระในค่าใช้จ่ายที่นายความหญิงอาจต้องเสียไปสำหรับการซื้อและการดูแลทั้งกางเกงและกระโปรงที่อาจจำเป็นต้องใช้ในวันที่มีการเดินทาง ติดต่อประสานงานพบปะผู้คน และว่าความในศาล ณ วันเดียวกัน ภาระในเรื่องการจัดการเวลาที่นายความหญิงต้องเสียเวลาไปกับการเตรียมหรือเปลี่ยนชุดจากกางเกงเป็นกระโปรง นอกจากเรื่องภาระแล้ว ยังมีเรื่องความเดือดร้อนจากความไม่ปลอดภัยเพราะการที่ถูกบังคับว่าต้องสวมกระโปรงในเวลาว่าความเท่านั้น ทำให้นายความผู้หญิงที่ต้องเดินทางหรือประสานงานต่าง ๆ ในวันที่ดังกล่าว อาจประสบปัญหาเรื่องความคล่องตัวในการปฏิบัติหน้าที่และอาจประสบปัญหาเรื่องการที่ต้องระมัดระวังความปลอดภัยในสถานที่ที่ต้องมีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายด้วยที่สำคัญที่สุดคือ การบังคับเช่นนั้นเท่ากับนายความหญิงไม่มีสิทธิในชีวิตและร่างกายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๘ วรรคหนึ่ง ตลอดจนสิทธิในความเป็นส่วนตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง ที่จะตัดสินใจเลือกสวมกางเกงซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายตามปกติวิสัยในชีวิตประจำวันและเป็นเรื่องปกติธรรมดาในการปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายในยุคสมัยปัจจุบัน

ดีนาถูกต้อง

๐๑๓๙

/ข้อสำคัญคือ ...

ข้อสำคัญคือ กรณีตามคำร้องนี้เป็นเรื่องปัญหาการบังคับให้ทนายความหญิงต้องสวมกระโปรงเท่านั้นในเวลาว่าความ ไม่ได้เป็นคำร้องที่มุ่งกระทบกับแบบเสื้อครุยที่สวมทับด้านนอกแต่ประการใด จึงเป็นกรณีร้องเรียนเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการสวมกางเกงภายในชุดครุยเท่านั้น มิได้โต้แย้งให้มีการเปลี่ยนแปลงต่อแบบเสื้อครุยที่สวมทับด้านนอก เพราะฉะนั้น การพิจารณาถึงการแต่งกายภายใต้เสื้อครุยของทนายความหญิง จึงจำเป็นต้องพิจารณาการแต่งกายของหญิงในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงสภาพข้อเท็จจริงตามกาลสมัยและสาระสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ รวมถึงอุปสรรค ภาระ และความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎที่ออกมาเนิ่นนานแล้ว อนึ่ง ฝ่ายผู้ถูกร้องมีความเห็นว่า การกำหนดให้ทนายความหญิงต้องสวมกระโปรงเท่านั้นในเวลาว่าความเป็นเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศเห็นว่า เป็นที่ทราบโดยทั่วไป การแต่งกายของหญิงในปัจจุบันมีทั้งสวมกระโปรงและสวมกางเกง โดยที่การแต่งกายเป็นสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกายและเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลอันรัฐธรรมนูญรับรองและคุ้มครองไว้ เพราะฉะนั้นหญิงย่อมมีอิสระในการสวมกระโปรงหรือสวมกางเกงที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตหรือการปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ กระโปรงจึงไม่ใช่เครื่องแต่งกายชนิดเดียวที่หญิงจำต้องใช้สวมในการดำรงชีวิตประจำวันหรือใช้สวมในการทำงาน อีกทั้ง ไม่มีเหตุผลใดที่จะอ้างเรื่องการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศว่า หญิงต้องสวมกระโปรงเท่านั้นในเวลาว่าความ เพราะกระโปรงเป็นเครื่องแต่งกายไม่ใช่เครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล ด้วยเหตุว่าอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลเป็นเรื่องที่บุคคลนั้นจะแสดงออกหรือบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนทางเพศของบุคคลดังกล่าวด้วยเจตจำนงของตนเอง ถึงที่สุดแล้วแม้ทนายความหญิงรายใดจะมีเพศสภาพไม่ตรงต่อเพศกำเนิดหรือไม่ก็ตาม การเลือกสวมกระโปรงหรือกางเกงก็ได้สะท้อนว่าบุคคลเพศสภาพแบบใดหรือมีอัตลักษณ์ทางเพศแบบใด ที่สำคัญที่สุดคือ ไม่มีเหตุผลอันใดที่สภาพทนายความและเนติบัณฑิตสภาจะสามารถอ้างว่ามีความจำเป็นต้องรู้อัตลักษณ์ทางเพศของบุคคลผ่านการบังคับให้หญิงต้องสวมกระโปรงเท่านั้นในเวลาว่าความ

นอกจากนั้น ฝ่ายผู้ถูกร้องมีความเห็นว่า การกำหนดให้ทนายความหญิงต้องสวมกระโปรงในเวลาสวมครุยว่าความเพราะเป็นเรื่องการดำเนินการภายใต้การพิจารณาพิพากษาคดีต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ ซึ่งการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นการใช้อำนาจตุลาการในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ เห็นว่า การกล่าวอ้างเช่นนั้นเป็นการก้าวล่วงพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงปกเกล้า มิได้ทรงปกครอง มาเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจออกข้อบังคับของสภาพทนายความและเนติบัณฑิตยสภาซึ่งบัดนี้มีปัญหาตามคำร้องว่า เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ หรือไม่ การพิจารณาปัญหาตามคำร้องจึงควรพิเคราะห์บนพื้นฐานของหลักกฎหมายประกอบกับสภาพข้อเท็จจริงแห่งยุคสมัย โดยพิจารณาจากสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยตามที่รัฐธรรมนูญรับรองและคุ้มครองไว้ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ควรก้าวล่วงพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์โดยไม่จำเป็น นอกจากนี้ ยังเห็นว่า พระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์มีอาจเสื่อมหรือถูกกระทบกระเทือนได้เพียงเพราะหากทนายความหญิงสามารถสวมชุดครุยโดยสวมกางเกงไว้ภายในชุดครุย ณ ขณะว่าความ

กรณีมีประเด็นด้วยว่า การที่สภาพทนายความและเนติบัณฑิตยสภาได้ออกข้อบังคับมาใช้บังคับแล้วตามมติขององค์กรย่อมถือว่าเป็นความชอบธรรมที่ไม่อาจถูกคณะกรรมการ วลพ. ซึ่งเป็นองค์กรภายนอกเข้าตรวจสอบได้ ใช่หรือไม่ ต่อประเด็นนี้ เห็นว่าพระราชบัญญัติความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘

สำเนาถูกต้อง

๐๓๓๙

/บัญญัติให้ ...

บัญญัติให้อำนาจคณะกรรมการ วลพ. มีหน้าที่และอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดว่ามีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศหรือไม่ ซึ่งหน้าที่และอำนาจเช่นนี้เป็นบทบาทตามกฎหมายเพื่อการตรวจสอบการกระทำหรือไม่กระทำของบุคคลหรือหน่วยงานใด ๆ ที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ โดยเป็นกลไกเพื่อคุ้มครองและจัดการแบ่งแยก กีดกีด หรือจำกัดสิทธิประโยชน์โดยปราศจากความชอบธรรม เพราะเหตุทางเพศของผู้คนเพราะฉะนั้นเมื่อกฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการ วลพ. มีอำนาจพิจารณาในประเด็นว่ามีกรณีที่ปราศจากความชอบธรรมที่จะปฏิบัติต่อบุคคลเกี่ยวกับเรื่องทางเพศหรือไม่ คณะกรรมการ วลพ. จึงมีอำนาจในฐานะองค์กรภายนอกเข้าตรวจสอบบุคคลหรือหน่วยงานที่ปัญหาหรือถูกร้องเรียนในประเด็นดังกล่าว ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลที่กฎหมายอาจกำหนดให้องค์กรภายนอกมีหน้าที่และอำนาจในการวินิจฉัยปัญหาภายในองค์กรหรือเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจขององค์กรได้ เพราะฉะนั้น จึงไม่อาจอ้างได้ว่า การที่สภาพนายความหรือเนติบัณฑิตยสภาได้ออกข้อบังคับมาใช้บังคับแล้วตามมติขององค์กรย่อมถือว่าเป็นความชอบธรรมเสมอไปแต่อย่างใด และจะอ้างว่าเมื่อสภาพนายความหรือเนติบัณฑิตยสภาเห็นเช่นใด ย่อมเป็นเช่นนั้นมิได้ เพราะในกรณีตามข้อร้องเรียนก็ย่อมถือว่าสภาพนายความและเนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้มีส่วนได้เสียในสิ่งที่ตนถูกร้องเรียนเช่นกัน

ท้ายสุด หากจะวินิจฉัยตีความว่า การกำหนดการแต่งกายในบางกรณีเป็นการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศแล้ว ก็จะทำให้ระเบียบข้อบังคับในการกำหนดเครื่องแบบของนักเรียนและนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กลายเป็นการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศไปด้วย ย่อมการวินิจฉัยตีความกฎหมายพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ที่ทำให้กฎหมายฉบับอื่นใช้บังคับไม่ได้ ถือว่าเป็นการตีความในทางนิติศาสตร์โดยไม่คำนึงถึงระบบที่มีขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการขัดกันของคุณค่าต่าง ๆ ในระบบกฎหมายเดียวกันนั้นเห็นว่า ตามคำร้องในกรณีนี้มุ่งเจาะจงเฉพาะประเด็นการที่นายความหญิงถูกบังคับให้ต้องสวมกระโปรงเท่านั้นในเวลาสวมครุยว่าความคณะกรรมการ วลพ. จึงต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเฉพาะกรณีเช่นว่านี้เท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาและความเดือดร้อนจากการที่นายความหญิงไม่สามารถมีสิทธิในการสวมกางเกงในการปฏิบัติหน้าที่ว่าความ ในขณะที่เรื่องเครื่องแบบนักเรียนและนักศึกษาไม่ใช่ประเด็นในคำร้อง คณะกรรมการ วลพ. จึงไม่อาจอนุมานผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นว่าต้องเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศได้ อีกทั้งประเด็นเครื่องแบบนักเรียนและนักศึกษาไม่ใช่ประเด็นในคำร้องจึงทำให้ประเด็นดังกล่าวย่อมมีข้อกฎหมาย ข้อเท็จจริง เหตุผลและสภาพของเรื่องที่แตกต่างจากกรณีคำร้องนี้ ซึ่งทั้งหมดทั้งหมด ต้องผ่านการพิจารณาตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบและถี่ถ้วนก่อนที่จะสรุปว่า ผลลัพธ์จะเป็นไปในทางเดียวกันหรือไม่ ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จึงมีอาจรับฟังได้ ด้วยพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้กำหนดข้อยกเว้นของการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศไว้ในมาตรา ๑๗ วรรคสอง โดยบัญญัติว่า “การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง เพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพและความปลอดภัย หรือการปฏิบัติตามหลักการทางศาสนา

สืบเนื่องจาก

หรือเพื่อความมั่นคงของประเทศ ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ” ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงเหตุผลและความจำเป็นของผู้ถูกร้องทั้งสองในการบังคับใช้ข้อบังคับฯ ในการแต่งกายของผู้ร้องแล้วพบว่าเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวมิได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพและความปลอดภัย หรือการปฏิบัติตามหลักการทางศาสนา หรือเพื่อความมั่นคงของประเทศตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๗ วรรคสอง แต่ประการใด คณะกรรมการ วลพ. จึงมีความเห็นว่าการบังคับใช้ข้อบังคับหรือการกำหนดวิธีปฏิบัติของผู้ถูกร้องทั้งสองเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ตามมาตรา ๑๗ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งไม่เข้ากรณียกเว้นตามมาตรา ๑๗ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน

การพิจารณาคำขอของผู้ร้อง

คณะกรรมการ วลพ. พิจารณาแล้วเห็นว่า ข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๙ ข้อ ๒๐ และข้อบังคับเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๐๗ ข้อ ๑๗ มีผลใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๘ เมื่อพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ มีผลใช้บังคับแล้ว ผู้ถูกร้องย่อมมีหน้าที่ต้องบังคับใช้ข้อบังคับดังกล่าวในลักษณะที่ไม่เป็นการขัดหรือแย้งกับหลักการห้ามเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งเพศตามที่พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้บัญญัติรับรองไว้ ดังนั้นการกระทำภายใต้ข้อบังคับหรือวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการแต่งกายของผู้หญิงเมื่อสวมเสื้อครุยขณะว่าความในศาลจะต้องไม่กำหนดข้อบังคับในลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิ แบ่งแยก กีดกัน หรือจำกัดสิทธิประโยชน์อื่นใด ๆ อันเป็นการขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ อีกทั้งยังมีได้มีหลักประกันอย่างใดว่าผู้ร้องจะได้รับการปฏิบัติที่ไม่เข้าข่ายการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศตามคำร้อง ดังนั้น เพื่อเป็นการระงับและป้องกันมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ ให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ และ ผู้ถูกร้องที่ ๒ ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ด้วยวิธีใดที่เห็นเหมาะสม กำหนดข้อบังคับ อาทิ ปรับปรุงแก้ไขข้อบังคับ กฎ ระเบียบ ประกาศ หรือแนวปฏิบัติ เพื่อรับรองสิทธิผู้หญิงให้สามารถสวมกางเกงหรือกระโปรงเมื่อสวมเสื้อครุยขณะว่าความในศาลได้ โดยให้มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ทั้งนี้ ต้องไม่มีการกำหนดเงื่อนไขในลักษณะที่เป็นการจำกัดสิทธิที่เป็นการขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้แล้วเสร็จโดยเร็ว

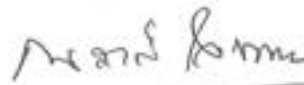
คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ วลพ.

คณะกรรมการ วลพ. อาศัยอำนาจตามความมาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงวินิจฉัยว่า **การบังคับใช้ข้อบังคับฯ หรือการกำหนดวิธีปฏิบัติของผู้ถูกร้องทั้งสองเข้าลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ** ตามมาตรา ๑๗ วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ และคณะกรรมการ วลพ. อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงมีคำสั่งดังนี้

สำเนาถูกต้อง

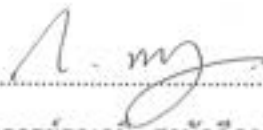
ให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ด้วยวิธีใดที่เห็นเหมาะสม ปรับปรุงแก้ไขข้อบังคับ กฎ ระเบียบ ประกาศ หรือแนวปฏิบัติให้สอดคล้องตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติ ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘ และไม่ขัดหรือแย้งกับหลักการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ระหว่างเพศ เพื่อรับรองสิทธิมนุษยชนความหญิงให้สามารถสวมกางเกงหรือกระโปรงเมื่อสวมเสื้อครุยขณะว่าความ ในศาลได้ เพื่อระงับและป้องกันมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ และให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ และ ผู้ถูกร้องที่ ๒ ดำเนินการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ

ทั้งนี้ ให้ผู้ถูกร้องที่ ๑ และผู้ถูกร้องที่ ๒ ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน ๙๐ วัน นับแต่ได้รับแจ้ง คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ วลพ.

(ศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ)

ประธานกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รณภูมิ สามัคคีคารมย์)

กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

(นางสาวนุชมล ศิวะศิลป์)

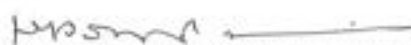
กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

นางอภิญญา

๐๖/๑๑/๒๕

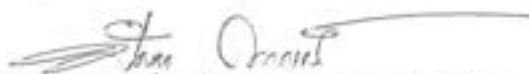
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นพตล สุกระกาญจน์)
กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

(นางสาวเสาวลักษณ์ ทองก๊วย)
กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารยา สุขสม)
กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

(นายปิยญา ทังกรณ์)
กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

สำนักงานอัยการ
อ.๒๐๑

๐๑๓๐๑

(นางสุทธีณี เมธิประภา)

กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

(นางสาวขเนตติ ทินนาม)

กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

(นายกมลเศรษฐ์ เก่งการเรือ)

กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

(รองศาสตราจารย์ณัฐวุฒิ พิมพ์า)

กรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ

สำนักงานกตปจ

01010-f